

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ

Срібна О.В. Психологічні особливості самовизначення сучасної жінки.

У статті здійснюється спроба психологічного аналізу проблеми ідентичності, самовизначення сучасної жінки. Висвітлюються основи патріархальних принципів, що слугували тривалий час підґрунтям жіночої ідентичності. У руслі історичного підходу представлені особливості становлення сучасної жіночності впритул до засвоєння маскулінно маркірованої соціокультурної традиції. Визначаються особливості утворення стабільної ідентичності. Самовизначення подається у рамках співвідношення понять «стать» та «гендер».

Ключові слова: гендер, жінка, жіночність, ідентичність, ідентифікація, самовизначення.

Срибна О.В. Психологические особенности самоопределения современной женщины. В статье осуществляется попытка психологического анализа проблемы идентичности, самоопределения современной женщины. Освещаются основы патриархальных принципов, которые служили продолжительное время основой женской идентичности. В русле исторического подхода представлены особенности становления современной женственности до момента освоения маскулинно маркированной социокультурной традиции. Самоопределение представлено в рамках соотношения понятий «пол» и «гендер».

Ключевые слова: гендер, женщина, женственность, идентичность, идентификация, самоопределение.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Зміна місця й ролі жінки в суспільстві у поєднанні із фрагментарністю й суперечливістю її існування, коли множинність сфер діяльності дестабілізують її колись стійку ідентичність. Відсутність єдиного соціального значення, з яким жінка могла ідентифікуватися, спричинює пошук нових смислів, що визначають умову стабільності й мінливості водночас[1].

Самоідентифікація сучасної жінки здійснюється через взаємодію патріархальних принципів, які спираються на тривалу соціальну й культурну традицію і принципи егалітаризму, що є результатом жіночої боротьби за рівноправність [2]. Емансипація жінки, котра відбувається в короткий за історичними мірками проміжок часу, дотепер не може усунути цінності патріархату ані в суспільстві й культурі, ні в жіночій самосвідомості. Не відмовляючись від своїх традиційних ролей і вважаючи їх невідчужуваними, сучасна жінка активно освоює маскулінно марківану соціокультурну територію. Як наслідок жінка змушена жити між суперечними установками й вимогами патріархальної і нової - егалітарної - соціальності. Володіючи своєрідним світосприйманням і стилем життя, жінка проходить специфічний шлях самоідентифікації, що вимагає особливого вивчення.

Соціально-психологічний смисл самоідентифікації сучасної жінки розкривається в необхідності взаємозв'язку різноманітних, що іноді є взаємовиключними, сфер діяльності, у рамках яких жінка самовизначається. Такі сфери жіночої активності, як материнство й професійна діяльність, є головними антагоністичними силами, які розривають цілісність жіночої ідентичності. Тому в сучасному суспільстві більш, ніж у будь-якому іншому жіноча самоідентифікація не може бути завершеним утворенням стабільної ідентичності, але повинна постійно відтворюватися й трансформуватися, забезпечуючи тим самим індивідуальну тотожність жінки [6; 8].

Гостроту питанню про самоідентифікацію сучасної жінки надає диференціація видів діяльності, що постійно розгалужується, джерел знання про себе й соціальну ролі - принцип соціалізації. Результат соціалізації жінки в сучасному суспільстві визначається ступенем її особистісного розвитку, що формується через визнання творчого потенціалу й простору вільного вибору кожного індивіда. Розмаїття джерел знань, у тому числі й про те, що таке «справжня жінка» і як нею стати, приводить до фрагментованості уявлень жінки про саму себе, до розмаїтості, часто суперечливої, інформації про те, наскільки успішно вона ідентифікується із соціально важливими значеннями [10; 11].

Проблема жіночої самоідентифікації ускладнюється багаторазовим прискоренням соціальної динаміки. Це знаходить висвітлення в поглибленні процесу індивідуалізації, який, з одного боку, через «пошук власного життя» вивільняє жінку із традиційних форм і рольових розподілів, а з іншого - соціальні зв'язки створюють у жінки потребу в збільшенні й розмаїтті контактів. Численність контактів робить їх менш міцними й більш поверхневими, що забезпечує динамізм і відкритість реалізації можливостей жінки. У цьому випадку жіноча самоідентифікація починає залежати від соціальних контактів, кожний з яких може її дестабілізувати або змінити [9; 11].

Соціально-психологічний аналіз буття сучасної жінки здійснюється через відмову від натуралістичного понятійного й термінологічного апарата [11; 14]. Розроблений у надрах феміністської теорії гендерний підхід повністю відповідає антиесенціалістській спрямованості знання. Оскільки гендер розуміється як соціальна й культурна конструкція статевої визначеності людини, що варіюється від суспільства до суспільства, то поняття «стать» з її натуралістським забарвленням й конотацією «сутнісного призначення» або ігнорується, або навмисно відкидається, заміщаючись «гендером». Тим часом стать відіграє величезну роль у житті не тільки жінки, але й кожної людини, визначаючи темп і насиченість подіями соціальної діяльності індивіда, швидкість реакції й ступінь адаптивності до соціальних трансформацій.

Самоідентифікація сучасної жінки здійснюється між статтю й гендером у складному переплетенні психо-біологічного й соціально конституюваного [17]. Важливо зрозуміти, що всеохоплення й всепроникність соціальності не виключає психо-біологічного в житті людини: і жінки, і чоловіка. Тому наша стаття як спроба легітимації статі в соціально-психологічному знанні на прикладі самоідентифікації жінки.

Останні дослідження і публікації, виділення невирішених питань проблеми, якій присвячується стаття. Запропонований психологічний аналіз самоідентифікації сучасної жінки спирається на комплекс досліджень, у яких висвітлені окремі аспекти теми.

Перший напрям досліджень відноситься до феміністських теорій жіночої суб'єктивності другої й третьої хвилі фемінізму. Неоднорідність позицій і підходів усередині цього напрямку виявляє складність і багатоаспектність жіночої суб'єктивності, хоча власне її проблематизація є спільним завданням усіх феміністських концепцій. Жіноча суб'єктивність стає центральною проблемою фемінізму після роботи С. де Бовуар «Друга стаття», від концепції жіночого як іншого стосовно чоловічого типу в культурі й відходять різноманітні феміністські напрями [9]. У загальному вигляді всі напрями фемінізму щодо жіночої суб'єктивності можна звести до двох методологічних підходів: 1) есенціалістський (жіноча суб'єктивність центрована й піддається аналізу за допомогою єдиного дискурсу), у рамках якого працюють такі автори, як К. Гілліган, Дж. Геллоп, А. Дворкін, К. Міллет, Дж. Мітчелл, К. Пейтман, А. Річ, С. Файерстоун, Б. Фрідан, К. П. Естес, і 2) антиесенціалістський (жіноча суб'єктивність децентрована й не може розглядатися з єдиної позиції), представниками якого є Д. Батлер, Р. Брайдотті, Е. Брукс, Л. Ірігаре, Л. Ніколсон, Ю. Крістева, Д. Хереуей. Теоретичною основою другого підходу стали роботи таких авторів, як Р. Барт, Л. Альтюссер, Ф. Гваттарі, Ж. Делез, Ж. Дерріда, Ж. Лакан, Ф. Ніцше, М. Фуко, що утверджують опосередкованість соціальної реальності мовою й фаллологоцентричність європейської культури, внаслідок чого жінка і її досвід у суспільстві й культурі репресовані.

Вітчизняні розробки проблеми жіночої суб'єктивності ініційовані суспільними змінами, що відбуваються, а саме: зміною політичного, економічного й соціального ладу [17; 18]. Починаючи з дев'яностих років ХХ століття інтерес дослідників (вітчизняних і близького зарубіжжя) зосереджує на жіночій ідентичності як радянського періоду (С. Айвазова, М. Баскакова, Е. Ведернікова, О. Вороніна, Ю. Градскова, Е. Здравомислова, Н. Козлова, М. Малишева, Н. Пушкарьова й ін.), так і пострадянської пори (І. Арістархова, Е. Баллаєва, Г. Брандт, Е. Гапова, Т. Герасімова, Ю. Градскова, Ю. Гусева, С. Катаєва, Т. Кліменкова, В. Макаров, О. Шабурова, Т. Щепанська й ін.).

Особливий напрям утворюють соціологічні, політологічні й психологічні дослідження вчених, що використовують закордонні методики на основі ґендерного підходу для збору емпіричних даних про стан різних сфер суспільства в останнє десятиліття й специфіку самовизначення чоловіків і жінок як різних соціальних груп у нових політичних, економічних і соціальних умовах. Найбільш відомими є дослідження І. Абрамової, О. Белінської, В. Брутмана, Н. Вінокурової, В. Знакова, В. Кагана, І. Кльоциної та ін. Багато вітчизняних дослідників порівнюють отримані дані з результатами закордонних колег і в багатьох сферах (сфера зайнятості, цінності молодіжного середовища, сфера освіти, умови самовизначення чоловіків і жінок і ін.)

відзначають їх подібність, що дозволяє стверджувати щодо тенденцій у сучасному соціумі.

Ще один аспект дослідження пов'язаний з дихотомією стать / ґендер як аналітичні категорії. Розумінню специфіки даної дихотомії й проясненню сутності кожного поняття присвячені роботи таких закордонних авторів, як Дж. Батлер, С. Бем, Г. Гарфінкель, І. Гофман, Д. Зіммерманн, Дж. Лорбер, М. Мід, Е. Оуклі, Г. Рубін, Дж. Скотт, Б. Сміт, Г. Співак, Р. Столлер, К. Уест, С. Фаррел, а також Г. Брандт, В. Геодакяна, Е. Здравомислової, О. Зиневич, Е. Мещеркіно та ін.

Специфіка сучасного суспільства, особливості функціонування якого є визначальними для персональної ідентичності будь-якої людини, розглядається в роботах таких авторів, як У. Бек, Д. Белл, П. Бергер, Т. Лукман, Ж. Бодріяр, П. Бурдьє, Е. Гідденс, М. Кастельс, Е. Тоффлер, Ю. Габермас і таких дослідників: С. Ахієзера, Ю. Єршова й ін.

Соціально-психологічний розгляд проблеми персональної ідентичності, що сходить до Д. Локка й Д. Юма досліджується (Г. Арендт, Е. Левінас, Дж. Г. Мід, П. Рікер, М. Гайдеґґер, В. Гесле, Е. Еріксон і ін.) і авторами (Л. Іониним, В. Малаховим, О. Трубіної, Г. Тульчінським і ін.).

Формулювання цілей і постановка завдань статті. Феміністські й ґендерні дослідження розробили видатні теорії жіночого досвіду як пригнічення й репресованості жіночої суб'єктивності, виділили механізми функціонування суспільних структур, маргіналізуючих сфер діяльності жінки. Різні теоретичні напрями усередині фемінізму визнають значимість або однієї, рідко двох, сфер жіночої активності, або маркірують увесь жіночий досвід як негативний і потребує радикальної трансформації. Тому відкритим залишається питання про визнання позитивності й соціальної цінності всієї сукупності реального життєвого досвіду жінки, що визначає її самоідентифікацію в сучасному суспільстві. Для вирішення цього питання необхідне об'єднання різних, часом взаємовиключних, підходів і теоретичних позицій, що уможлиблюється лише в умовах комплексного соціально-психологічного дослідження.

Специфіка сучасних суспільств полягає в їхній мозаїчності, що розкривається в співіснуванні різних форм соціальності. Якщо суспільство позначається як постіндустріальне, то мається на увазі його домінуючий напрям розвитку, що не виключає й інші соціальні форми - традиційну й індустріальну. У цьому виявляється труднощі дослідження самих суспільств і їх соціальних сегментів. Зокрема, при позначенні «сучасна жінка» виникає питання, про яку жінку мова йде.

Виклад методики і результатів досліджень. Позначаючи способи усвідомлення сучасною жінкою себе в процесі свого індивідуального буття як об'єкт соціально-психологічного аналізу, необхідно враховувати, з одного боку, уже відзначений мозаїчний характер суспільства, а з іншого, гетерогенність самих жінок як соціальної групи [20]. Тому головним відправним пунктом буде положення про те, що кожній формі соціальності відповідає певний соціальний тип, у тому числі й певний тип жіночності. Отже, сучасна жінка, про яку мова йде в статті - це тип жіночності, характерний для постіндустріального суспільства. Відмінності між жінками в рамках

зазначеного типу можуть бути показані тільки через процесність особистісного буття жінки, суттєвими моментами, з одного боку, є сама жінка, а з іншого - запропоновані суспільством норми й цінності жіночності [13]. Мозаїчність сучасного суспільства, тобто співіснування різних типів соціальності, змушує визначати тип жіночності, що приховується під поняттям «сучасна жінка» [20; 21]. Постіндустріальне суспільство як домінуюча тенденція розвитку багатьох країн дозволяє обмежити дослідження жіночої самоідентифікації відповідним типом жіночності. Особливість даного типу полягає в тому, що традиційні сфери діяльності жінки корелюють із іноваційними видами жіночої активності, що претендують на домінуючий статус у самовизначенні жінки. Саме через різноманітні, що часом суперечать один одному сфери діяльності жінка постіндустріального суспільства здійснює самоідентифікацію.

Жінка здійснює самоідентифікацію протягом усього свого життєвого шляху. Стабільність самоідентифікації виражається в її безперервності як процесу, що виходить з дитинства й триває до глибоко похилого віку. Трансформація самоідентифікації жінки забезпечується зміною взаємодії між статтю як психо-біологічним утворенням і ґендером як соціальним конструктом. Поєднання умов стабільності й мінливості жіночої самоідентифікації утворює принципи її дослідження, головними категоріями якого є стать й ґендер [17; 21].

Ґендер є соціальна конструкція, що виникає в результаті практик повсякденної взаємодії між чоловічим і жіночим і виступає в якості способу символізації суспільного й індивідуального буття [1; 4]. Взаємодія між чоловічим і жіночим є різноманітною, що створює гетерогенність соціального конструювання ґендера й показує множинність способів його функціонування. Стать розглядається не як анатомо-фізіологічна константа або біологічний субстрат, але як складний утворення, на одному рівні якого перебуває тілесно-емоційне буття жінки, а на іншому - архетип як загальні для багатьох поколінь жінок форми поведінки й мислення. Тілесно-емоційне буття жінки позначається як напів-функція, а архетипне утворення - як напів-сутність. На всіх етапах життя жінки взаємодія відбувається між статтю-функцією й ґендером, тоді як напів-сутність є тільки при гармонічному поєднанні статі-функції й ґендера, як правило на етапі зрілості й/або літнього віку, а при протиріччях між ними напів-сутність виступає як передчуттєвий ідеал, якого жінка, бажаючи, не може досягти. Виходить, категорія «стать» має силу рівноцінності стосовно категорії «ґендер» у соціально-психологічному аналізі самоідентифікації жінки.

Самоідентифікація жінки, визначаючись як встановлення її тотожності із собою через активну зміну соціального впливу, є й процесом, і системою. Процесуальність самоідентифікації жінки складається з вікових етапів: дитинства, юності, зрілості, літнього віку. Позначення границь кожного етапу відбувається шляхом трансформації взаємодії між статтю й ґендером, що уможлиблюється внаслідок мінливості («плинності») статі й залежності ґендеру від соціального контексту. Крім цього, варіативність взаємодії статі й ґендеру зумовлює функціонування основних сфер діяльності жінки, що лежать в основі її самоідентифікації як системних елементів.

Такими елементами виступають тілесність, сексуальність, партнерство, материнство й професійна діяльність [12; 22].

Два способи об'єднання системних елементів - парний і мозаїчний також відображають специфіку жінки постіндустріального суспільства, що полягає в необхідності вибирати. Парний спосіб об'єднання базується на виборі жінкою домінуючих елементів самоідентифікації, зміна статусу яких змушує знову виявляти перевагу тієї або іншої сфери діяльності. Мозаїчний спосіб, заснований на рівнозначності всіх сфер жіночої активності, пронизаний вибором, котрий полягає у необхідності тимчасового впорядкування різних, але рівних потоків діяльності.

У дитинстві потенційність статі-функції, з одного боку, створює умови для домінування в самоідентифікації дівчинки ґендерного нормативу, що визначає коло дозволеного, а з іншого, спонукує дівчинку до пошуку свого значення, що відбувається здебільшого через ігрову діяльність. І ґендерна норма, і пошук значення своєї статі формують орієнтацію дівчинки на відносини з іншими, що конституюють у такий спосіб особливість жіночої самоідентифікації. Специфіка відносин дівчинки з іншими полягає в об'єктній спрямованості як до чоловіків, так і до жінок. Тому через різноманітність об'єктних зв'язків з іншими дівчинка закладає змістовну основу системних елементів самоідентифікації.

Функціонування статі-функції створює нову галузь досвіду й суттєво змінює самоідентифікацію дівчини. Висока мінливість статі-функції приводить її до пошуку твердої опори, у якості якої виступають ґендерна норма й ґендерний ідеал. Ґендерна норма стає цінністю через рефлектуючу свідомість дівчини й має безліч варіантів інтерпретації, тому дівчина вибирає ті, які, на її думку, найбільше відповідають її ідеалу дорослої жіночності, тобто ґендерний ідеал є напрямом і тлом інтерпретації ґендерної норми. Таким чином, дівоча самоідентифікація здійснюється через взаємодію між статтю, яка стає, функцією, ґендерними нормами й ґендерним ідеалом, що приводить через змістовне розгортання системних елементів до їхнього відбору й установленню того способу об'єднання елементів, який у зрілому віці буде відігравати домінуючу роль.

У зрілості відбувається не просто максимальне змістовне розгортання всіх системних елементів самоідентифікації, але й утворення усередині кожного елемента багатьох варіантів взаємодії між статтю-функцією й ґендером, що, у свою чергу, створює розмаїття актуальних і потенційних варіантів жіночої самоідентифікації. Реалізація того або іншого варіанта залежить від переживання жінкою відносин із «значимими іншими». Різноманітність взаємодій між статтю-функцією й ґендером не тільки формує зміст кожного варіанта самоідентифікації, але й визначає ступінь її успішності, відображає повноту індивідуального буття жінки, віддзеркалюється в понятті «сутності статі», що розкривається через гармонічну взаємодію функції й ґендера. Це вказує, з одного боку, на подолання ґендерного нормативу, а з іншого, на позитивне відчуття статі-функції. Таким чином, напів-сутність - це якісно новий рівень розвитку індивідуальності жінки. При дисгармонійній взаємодії статі-функції й ґендера жінка відчуває себе або повністю детермінованою ґендерними установками, з-під

влади яких вона не може вирватися, або зведеної до статі-функції, коли інші (а через них і вона сама) сприймають її через здатність до репродукції або в якості сексуального об'єкта.

Варіанти самоідентифікації літньої жінки залежать від гармонійної або дисгармонійної взаємодії статі-функції й ґендера в період зрілості. Нові прояви статі-функції вимагають від літньої жінки інших відчуттів і переживань себе як статевої істоти. Ґендер також зазнає модифікацій через соціальні стереотипи старості. Тому жінка, переходячи в категорію літніх, змушена заново розбудовувати стосунки між своєю статтю-функцією й ґендером, результат яких може бути непередбаченим. При відсутності актуалізації статі-сутності в зрілості жінка похилого віку може припинити обмежувати себе ґендерними стереотипами або сприймати себе як напів-функцію й у такий спосіб спробувати побачити в собі щось більше ніж напів-сутність.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У теми жіночої самоідентифікації є широкі перспективи для подальших досліджень. Першою сферою подальших розробок стане збільшення кількості системних елементів жіночої самоідентифікації через позначення й внесення в систему похідних елементів, таких як освіта, культурна діяльність, суспільна діяльність, сфера захоплень і інтересів, партнерство як особистісні стосунки з жінками й ін. Співвіднесення основних і похідних елементів у системі жіночої самоідентифікації дозволить розширити її варіативність, тобто теоретично «схопити» індивідуальність жінки.

Другим полем дослідження може стати розгляд взаємодії жіночої самоідентифікації як системи із суспільством у цілому й/або з будь-яким соціальним утворенням, наприклад, наукою, мораллю або релігією. Цей підхід може бути реалізований як у рамках окремо взятого суспільства, так і з опорою на загальнотеоретичні принципи суспільного устрою. Актуальність даної сфери передбачуваних розробок зумовлена, з одного боку, тенденцією до глобалізації, коли відбувається змішування різнорідних соціальних процесів і структур, а з іншого, низкою криз, що вражають різні соціальні інститути, що не може не позначатися на самоідентифікації жінки.

Критерієм третього варіанта подальшого дослідження проблеми жіночої самоідентифікації може стати мозаїчність сучасного суспільства, що дозволяє говорити про співіснування різних типів жіночності. Виявлення специфіки самоідентифікації жінки індустріального й традиційного суспільств (що вже являє собою окремий аспект дослідження) приведе до встановлення або заперечення історичного взаємозв'язку між зазначеними типами жіночності й жіночністю постіндустріального суспільства. Крім цього, взаємний вплив жінок різних форм соціальності є основою для порівняльного аналізу різних типів самоідентифікації, розкриття закономірностей трансформації жіночої самоідентифікації в історичній ретроспективі, а також дозволить змодельювати тип жіночності наступного за постіндустріальним суспільством.

Таким чином, позначені перспективи висвітлюють багатоаспектності питання про жіночу самоідентифікацію.

Список використаних джерел:

1. Абрамова И.Г. Поведение женщины в условиях социально-экономической неопределенности // Женщина в российском обществе, 1998. - № 4. -1. - С. 14-16.
2. Арендт Х. Vita activa, или О деятельной жизни: Пер. с нем. и англ.. - СПб.: Алетейя, 2000. - 437 с.
3. Аристархова И. Л. «Этика полового различия» в концепции Люси Иригари // Социологический журнал, 1998. - №3/4. - С. 191-200.
4. Батлер Дж. Гендерное беспокойство (гл. 1. Субъекты пола/гендера/желания) // Антология тендерной теории. - Минск: ПроPILEI, 2000. - С. 297-347.
5. Белинская Е.П. Я-концепция и ценностные ориентации старших подростков в условиях быстрых социальных изменений // Вестник Московского университета. Серия 14, Психология, 1997. - № 4. - С. 25-41.
6. Бем С.Л. Линзы гендера. Трансформация взглядов на проблему неравенства полов: Пер. с англ.. - М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. - 336 с.
7. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. - М.: «Медиум», 1995. - 323 с.
8. Берн Ш. Гендерная психология. - СПб.: «Прайм-ЕВРОЗНАК», - М.: «ОЛМА-ПРЕСС», 2001. - 318 с.
9. Бовуар де С. Второй пол: Пер. с франц.. - М.: Прогресс; - СПб.: Алетейя, 1997. - 832 с.
10. Брайдотти Р. Женские исследования и политики различия // Введение в гендерные исследования. Ч. II: Хрестоматия. - Харьков: ХЦГИ, 2001; СПб.: Алетейя, 2001. - С.13-23.
11. Брандт Г.А. Философская антропология феминизма: природа женщины. — Екатеринбург: Изд-во Гуманитарного ун-та, 2004. - 204 с.
12. Бурдые П. Структуры, habitus, практики // Современная социальная теория: Бурдые, Гидденс, Хабермас: Учеб. пособие. - Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 1995. - С. 16-31.
13. Геодакян В.А. Теория дифференциации полов в проблемах человека // Человек в системе наук. - М.: Наука, 1989. - С. 171-189.
14. Гиллиган К. Иным голосом // Феминизм и гендерные исследования. Хрестоматия. - М., 1991.- С. 143-159.
15. Делез Ж. Логика смысла. - М.: «Академия», 1995. - 298 с.
16. Деррида Ж. Шпоры: стили Ницше // Философский науки, 1991. - № 2. - С. 118-142.
17. Здравомыслова Е. А., Темкина А. А. Социальное конструирование гендера // Социологический журнал, 1998. - №3/4. - С. 171-182.
18. Зиневич О.В. Пол как социальный феномен // Вестник НГУ. Том 1. Выпуск 1. Серия: философия и право. - Новосибирск, 2003. - С. 107-117.
19. Каган В.Е. Стереотипы мужественности-женственности и образ «Я» у подростков // Вопросы психологии, 1989. - № 3. - С. 53-62.
20. Митчелл Дж. Женская сексуальность. Жак Лакан и école freudienne. Введение // Введение в гендерные исследования. Ч. II: Хрестоматия. - Харьков: ХЦГИ, 2001; - СПб.: Алетейя, 2001. - С. 534-561.

21. Уэст К., Зиммерманн Д. Создание гендера //Хрестоматия феминистских текстов. - ДБ, СПб., 2000. - С. 193-219.
22. Фуко М. Использование удовольствий. История сексуальности. Т. 2: Пер. с франц.. - СПб.: Академический проект, 2004. - 432с.

References transliterated

1. Abramova I.G. Povedenie zhenshchiny v usloviyakh sotsial'no-ekonomicheskoy neopredelennosti //Zhenshchina v rossiyskom obshchestve, 1998. - № 4. - 1. - S. 14-16.
2. Arendt X. Vita activa, ili O deyatel'noy zhizni: Per. s nem. i angl.. - SPb.: Aleteyya, 2000. - 437 s.
3. Aristarkhova I. Jl. «Etika polovogo razlichiya» v kontseptsii Lyusi Irigari //Sotsiologicheskii zhurnal, 1998. - №3/4. - S. 191-200.
4. Batler Dzh. Gendernoe bespokoystvo (gl. 1. Sub"ekty pola/gendera/zhelaniya) //Antologiya tendernoy teorii. Minsk: Propilei, 2000. - S. 297-347.
5. Belinskaya E.P. Ya-kontseptsiya i tsennostnye orientatsii starshikh podrostkov v usloviyakh bystrykh sotsial'nykh izmeneniy //Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 14, Psikhologiya, 1997. - № 4. - S. 25-41.
6. Bem SL. Linzy gendera. Transformatsiya vzglyadov na problemu neravenstva polov: Per. s angl.. - M.: «Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya» (ROSSPEN), 2004. - 336 s.
7. Berger P., Lukman T. Sotsial'noe konstruirovaniye real'nosti. - M.: «Medium», 1995. - 323 s.
8. Bern Sh. Gendernaya psikhologiya. - SPb.: «Praym-EVROZNAK», - M.: «OLMA-PRESS», 2001. - 318 s.
9. Bovuar de S. Vtoroy pol: Per. s frants.. - M.: Progress; - SPb.: Aleteyya, 1997. - 832 s.
10. Braydotti R. Zhenskie issledovaniya i politiki razlichiya //Vvedenie v gendernye issledovaniya. Ch. II: Khrestomatiya. - Khar'kov: KhTsGI, 2001; - SPb.: Aleteyya, 2001. - S.13-23.
11. Brandt G.A. Filosofskaya antropologiya feminizma: priroda zhenshchiny. — Ekaterinburg: Izd-vo Gumanitarnogo un-ta, 2004. - 204 s.
12. Burd'ye P. Struktury, habitus, praktiki //Sovremennaya sotsial'naya teoriya: Burd'ye, Giddens, Khabermas: Ucheb. posobie. - Novosibirsk: Izd-vo Novosib. un-ta, 1995. - S. 16-31.
13. Geodakyan V.A. Teoriya differentsiatsii polov v problemakh cheloveka //Chelovek v sisteme nauk. - M.: Nauka, 1989. - S. 171-189.
14. Gilligan K. Inym golosom //Feminizm i gendernye issledovaniya. Khrestomatiya. - M., 1991. - S. 143-159.
15. Delez Zh. Logika smysla. - M.: «Akademiya», 1995. - 298 s.
16. Derrida Zh. Shpory: stili Nitsshe //Filosofskiy nauki, 1991. - № 2. - S. 118-142.
17. Zdravomyslova E. A., Temkina A. A. Sotsial'noe konstruirovaniye gendera //Sotsiologicheskii zhurnal, 1998. - №3/4. - S. 171-182.
18. Zinevich O.V. Pol kak sotsial'nyy fenomen //Vestnik NGU. Tom 1. Vypusk 1. Seriya: filosofiya i pravo. - Novosibirsk, 2003. - S. 107-117.
19. Kagan V. E. Stereotipy muzhestvennosti-zhenstvennosti i obraz «Ya» u podrostkov //Voprosy psikhologii, 1989. - № 3. - S. 53-62.

20. Mitchell Dzh. Zhenskaya seksual'nost'. Zhak Lakan i eole freudiene. Vvedenie //Vvedenie v gendernye issledovaniya. Ch. II: Khrestomatiya. - Khar'kov: KhTsGI, 2001; - SPb.: Aleteyya, 2001. - S. 534-561.
21. Uest K., Zimmermann D. Sozdanie gendera //Khrestomatiya feministskikh tekstov. - DB, - SPb., 2000. - S. 193-219.
22. Fuko M. Ispol'zovanie udovol'stviy. Istoriya seksual'nosti. - T. 2: Per. s frants.. - SPb.: Akademicheskiiy proekt, 2004. – 432 s.

Sribna O.V. Psychological features of self-determination of a modern woman. The mosaic of modern society, that is, the coexistence of different types of sociality, makes it necessary to determine the type of femininity that is concealed under the concept of «modern woman». Postindustrial society as the dominant trend in the development of many countries makes it possible to limit the research of female identity by the appropriate type of femininity. The peculiarity of this type is that the traditional spheres of women's activity correlate with innovative types of women's activity claiming a dominant status in the woman's self-determination. It is because of the different, sometimes contradictory areas of activity, the woman of the post-industrial society realizes self-identification.

A woman carries out self-identification throughout her life's journey. The stability of self-identification is expressed in its continuity of the process emerging from childhood and continues to a deeply elderly age. The transformation of women's self-identification is provided by a change in the interaction between sex as a psycho-biological entity and gender as a social construct. The combination of the conditions of stability and the variability of women's self-identification forms the principles of her research, the main categories of which are sex and gender.

Gender is a social construct, arises from the practices of everyday interaction between the male and female and acts as a way of symbolizing social and individual being. The interaction between masculine and feminine is diverse, which creates heterogeneity in the social construction of gender and shows the multiplicity of ways of its functioning. Sex is not seen as an anatomical-physiological constant or biological substrate, but as a complex formation, on one level of which is the body-emotional being of a woman, and on the other, the archetype is a form of behavior and thinking common to many generations of women. The body-emotional being of a woman is denoted as a semi-function, and archetypal education as a semi-entity. At all stages of a woman's life, the interaction takes place between gender function and gender.

Key words: femininity, gender, identity, identification, self-determination, woman.